

Ekstremizem kot dejavnik ogrožanja varnosti – poročilo o okrogli mizi

V četrtek, 11. 6. 2015, so na Fakulteti za varnostne vede v okviru dogodkov 16. dnevov varstvoslovja organizirali okroglo mizo z naslovom »Ekstremizem kot dejavnik ogrožanja varnosti«. Na okrogli mizi so sodelovali dr. Andrej Sotlar (moderator) in dr. Branko Lobnikar s Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru, dr. Iztok Prezelj s Fakultete za družbene vede Univerze v Ljubljani, dr. Gorazd Kovačič s Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani in Albert Černigoj, vodja oddelka za terorizem in ekstremno nasilje pri Generalni policijski upravi.

Iztočnice za razpravo so bile podane že v gradivu za Dneve varstvoslovja, nekatere pa je na začetku okrogle mize ponovil moderator dr. Andrej Sotlar. Strokovnjaki in laiki se strinjajo, da je ekstremizem kompleksen družbeni pojav, na tej točki pa se strinjanje po navadi tudi konča. Še posebej, ko se vprašamo, kdaj in v kakšni obliki ekstremizem postane dejavnik ogrožanja varnosti. Zaznavanje groženj je namreč izrazito individualno početje, pri čemer, ko gre za ekstremizem, nikakor ne moremo izključiti tudi političnega konteksta, zato na zaznavanje in definiranje ekstremizma poleg vrednot, osebnostnih značilnosti in izkušenj posameznikov ter vrednostnega sistema v družbi, vplivajo tudi (ne)demokratska narava političnega sistema, prevladujoča politična kultura, ideologija, politični cilji, etnocentrizem in drugi dejavniki. Ekstremizem je v svojem bistvu politični termin, ki označuje predvsem dejavnosti, ki so moralno, ideološko ali politično v nasprotju z zapisanimi (zakonskimi in ustavnimi) normami države in nezapisanimi normami družbe, ki so skrajno nestrpne do drugih, ki zavračajo demokracijo kot sredstvo vladanja in načina reševanja problemov in ki v skrajni obliki tudi zavračajo obstoječi družbeni in ustavni red. Vsem, ki ga teoretično proučujejo ali se v praksi zoperstavljajo ekstremizmu, se pogosto zastavlja vprašanje, ali je takšna percepcija ekstremizma semantično, politično in pravno dovolj natančna, da omogoča učinkovit boj z ekstremizmom. Moderator je povprašal razpravljavce, kako in koliko (če sploh) si lahko pomagamo s takšno definicijo, ko se soočimo z vsesplošno radikalizacijo v družbi.

V odgovoru na zastavljeno vprašanje je Branko Lobnikar menil, da če želimo neko vedenje upravljati, ga je treba najprej razumeti v vseh njegovih pojavnih oblikah. Če tega ne poznamo in ne razumemo, potem postanejo vsi pristopi parcialni. V družbi, ki je med seboj zelo soodvisna, pa so parcialni pristopi nezadostni. Zavedati se je treba, da smo, tako kot je to dejstvo pri vprašanju varnosti na sploh, tudi pri vprašanju primernih odzivov na ekstremno vedenje udeleženi vsi in da je izjemno naporno delo zgolj ene institucije vnaprej obsojeno na propad. Policija bo vedno naredila to, kar mora narediti, a slabo se piše družbam, ki bodo razmišljale o ukrepih na področju preprečevanja in upravljanja ekstremizma zgolj z vidika delovanja policije.

Lobnikar meni, da je pomembno ekstremizem dobro definirati, odpreti

javno razpravo o problematiki, ugotoviti, kateri so ključni deležniki, ki jih je treba vključiti v procese, potem pa si razdeliti naloge. Šele nato lahko pričakujemo, da bomo s sistemskim pristopom prišli do družbe, ki bo vključujoča in bodo razlogi za ekstremno vedenje tako majhni, da se bodo lahko organi pregona ukvarjali zgolj z nekaj posamezniki, ki bodo vedno obstajali.

Če izhajamo iz tega, da je treba najprej postaviti definicijo, si lahko pogledamo definicijo, ki so jo postavili trije od razpravljavcev tokratne okrogle mize, ki so bili kot ekspertne priče vabljeni v Državni zbor.¹ Po tej definiciji ekstremizem predstavlja prepričanja, ki so iracionalna, neopravičljiva in nesprejemljiva s strani katere koli sodobne demokratične družbe. Izraža se kot odnos do sprejetih vrednot, pravil in vedenj v neki družbi. Ekstremizem ima po definiciji več obrazov in je tudi različno intenziven. V literaturi se ekstremizem povezuje z nacionalizmom, rasizmom, levim ekstremizmom, desnim ekstremizmom, versko pogojenim ekstremizmom in na najnižji stopnji intenzivnosti s sovražnim govorom. Lobnikar nadaljuje, da v teoriji ločimo med nevarnim ekstremizmom in varnostno nevarnim ekstremizmom, s katerim se začnejo ukvarjati organi pregona. Razlika med njima je stopnja nasilja, ki ga posamezniki in/ali skupine uporabijo, ko udeležijo svoje ekstremne ideje. Po mnenju Lobnikarja za začetek vsake javne razprave ne zadostuje zgolj akademska razprava o obravnavani temi. To razpravo mora še posebej ponotranjiti politika kot nekaj, o čemer je vredno razpravljati in s čimer se ne pridobivajo zgolj poceni politične točke, temveč se sledi resnemu namenu zagotavljanja pogojev za varno življenje v vključujoči družbi.

Iztok Prezelj je povzel razliko med terorizmom in ekstremizmom. Zavedati se je treba, da je vsak terorizem odraz ekstremizma, vsak ekstremizem pa ni terorizem. Pri terorizmu gre za zagotavljanje političnih ciljev z nasiljem, pri ekstremizmu in radikalizaciji pa je treba vedeti, da je nasilje ločnica med sprejemljivim ekstremizmom in nesprejemljivim ekstremizmom v družbi. A obstaja tanka črta nasilja. Ko začne nekdo ustrahovati, groziti in izsiljevati z nasiljem, s požiganjem in podtikanjem bomb, se mora vklopiti represivni sistem. Poznamo različne vrste radikalizma in terorizma. Ekstremno desne radikalne skupine se bojujejo za nacionalno državo brez motečih dejavnikov (migrantov). Ekstremna levica pa živi v prepričanju, da je treba ukiniti kapitalistični sistem. Zato izvajajo pritisk nad ljudmi. Islamisti želijo ustanoviti kalifat, saj verjamejo v versko državo, mi pa verjamejo v demokracijo. Na meta ravni govorimo o boju zgodb; kdo bo zmagal pri pridobivanju podpore ljudi. Če islamisti v delu sveta zmagajo, potem bodo (in so že) ustanovili versko državo.

Gorazd Kovačič meni, da je predlagana definicija ekstremizma v političnem smislu krhka in tvegana. Po svoji obliki je ta definicija relativna; ekstremizem in ekstremno vedenje je tako mogoče opredeliti glede na trenutno prepričanje v družbi, kaj je primerno, sprejemljivo, in kaj je nezaželeno, ekstremno. Gre za točno določen sklop vrednot, ki v nekem trenutku veljajo kot sprejemljive v družbi. Žal ne moremo zaupati v to, da bodo vrednote vedno samoumevne za našo družbo. Če bo prišel na oblast ekstremizem, bodo spremenili natanko te norme. S tem se bo spremenil vrednotni temelj, s katerega presojamo tisto, kar imamo danes za

¹ Dr. Branko Lobnikar, dr. Gorazd Kovačič in dr. Iztok Prezelj

ekstremno. Zavedati se moramo, da so lahko takšne definicije, ki so postavljene na relativen način, v določenih okoliščinah krhke.

Albert Černigoj je pozdravil mnenje Branka Lobnikarja glede zavedanja, jasne prepoznavne in sistemskega obravnavanja tega področja. Policija se je do zdaj v teh naporih počutila »osamljeno«. Kot praktik se zaveda meta pogleda teoretičnega dela raziskovanja, sprašuje pa se, ali je potrebno nenehno zatekanje k iskanju definicij? Kljub vsemu se morda splača nadaljevati z iskanjem definicije, saj bomo v tem iskanju našli boljše razumevanje problematike.

Andrej Sotlar se je strinjal z mnenjem Gorazda Kovačiča, saj se navezuje na vprašanje o odgovornosti političnih in verskih elit ter civilne družbe. Ali bo večinski del družbe dovolil, da pridejo na oblast ljudje, ki bodo po svoje semantično in kasneje politično ter pravno uspeli definirati pojav ekstremizma. Ko je neko dejanje kazensko pravno definirano, postane namreč orodje v rokah varnostnih služb oziroma nacionalnovarnostnega sistema, da se s temi grožnjami sooči. Izhajamo iz predpostavke, da se ta proces zgodi v nekem normalnem političnem sistemu in da nimamo ekstremnih situacij, kajti ko govorimo o ekstremizmu in ekstremistih, dostikrat nimamo opravka z daljico ali premico, temveč s krožnico, kjer se hitro srečamo z dvema skrajnima poloma. Kakšna je dejanska vloga in odgovornost politične in verske elite pri preprečevanju vzrokov za nastanek ekstremizma in za vzpostavitev mehanizmov, s katerimi bomo dali orodja v roke službam varnostnega sistema, da bodo, ko bo to potrebno, vendarle sposobne delovati na pravnih temeljih? Policija in obveščevalne službe ne morejo delovati stihijsko, tako kot bi si to nekdo zamislil.

V nadaljevanju so se razpravljavci posvetili razkrivanju dejavnikov, ki vodijo v radikalizacijo družbe, s poudarkom na vlogi političnih in drugih elit.

Po besedah Branka Lobnikarja imajo tisti, ki razpravljajo o ekstremizmu, omejene možnosti. Demokratičnost in vrednote demokracije predstavljajo osnovo za delovanje sodobnih družb. Ukrepanje zoper vzroke nastanka ekstremizma je nekaj, kar mora temeljiti na znanju. Pri tem pa je treba razumeti dejstvo, da je zavezanost demokraciji pravzaprav stvar razuma, nasprotno pa so vsi ekstremizmi stvar čustev. Pri posameznikih, ki se vedejo ekstremno, zato zelo težko naslavljamo njihov razum; njihova vedenja so vodena s čustvi. Zato je treba razumeti, da ko je že prisotno ekstremistično vedenje, imamo manj možnosti za uspeh, kot če bi proaktivno in sistemsko pristopali k zagotavljanju pogojev medsebojnega bivanja, ki bi preprečevali nastanek potreb po ekstremnem vedenju. Je pa v situaciji, v kateri danes živimo, to lažje reči kot narediti. Demokratične družbe temeljijo na pluralnosti politike, ki pa je vedno znova odvisna tudi od javnega mnenja. Vedno znova lahko opazujemo, da politične elite, ki se izkažejo kot neuspešne pri vodenju politik, ob neuspehu iščejo vire za svoje preživetje v krepitvi strahu. Krepitev strahu in iskanje grešnega kozla pa predstavljata ugodna tla za razvoj ekstremizma. Tako si lahko razlagamo tudi sodobne trende v Sloveniji. Z vidika »levega ekstremizma« je treba razumeti, da je njegova podstat prepričanje, da je sodobna družba nepravična. Povezujemo ga z antiglobalizacijskimi gibanji. Najdemo ga na internetu, saj je to njihov prostor, kjer vladata svoboda informacij in enakost. Desni ekstremizem ima svoj vir v pomanjkanju virov identitete pri posamezniku. Desni ekstremisti so sveto prepričani, da so za njihovo mizerijo

krivi drugi in da so oni hkrati tudi edini, ki branijo skupnost pred tujci. To počnejo predvsem z nasiljem.

Verski ekstremizem izhaja iz popolnoma drugih predpostavk. Izvira iz atomiziranosti družbe in je posledica liberalizma sodobnih družb, ki temelji na tekmovalnosti in individualizaciji. Biti moramo uspešni, lepi, dobri in sposobni. A v taki družbi ne uspe vsem. Pravzaprav je teh, ki jim ne uspe, v sodobnih družbah vsaj toliko kot onih, ki so uspešni. In v neuspehu se ljudje pogosto počutimo sami, osamljeni. Ljudje pa smo socialna bitja; za samorealizacijo potrebujemo skupnost, komunitarnost. Moramo pripadati komu, nečemu. In tu nastopi verski ekstremizem. Takšnim ljudem daje upanje in obljube o boljšem življenju. Posamezniki, ki se tako pridružijo verskemu gibanju, zato radikalizirajo svoje vedenje – obupno iščejo svoj prostor v svetu, hkrati pa se zavedajo, da izhoda zanje pravzaprav ni več. Občutek brezizhodnosti pa še okrepi njihovo ekstremno vedenje – postanejo janičarji.

Vse te oblike ekstremnih vedenj vedno znova, na žalost, podpira tudi politika. V politiki šteje sleherni glas, še posebno tedaj, ko imajo politiki občutek, da jim gre slabo. Zato mnogokrat radikalizirajo svoja stališča in z vidika svoje politične projekcije naslavljajo novo občinstvo. Vsaka politična opcija svoj del populacije. Pomembno je, da predstavniki političnih strank ne dajejo legitimitete ekstremističnim skupinam oziroma njihovim predstavnikom. Skupno pojavljanje, celo politično koketiranje (ki vključuje tudi vključevanje članov v politično delovanje strank, še posebej na lokalnem nivoju), ne le da legitimizira njihove ekstremne ideje, temveč sporoča drugim, da je njihovo vedenje jalovo, predvsem pa da med prosocialnim in odklonskim pravzaprav ni pomembne razlike. Problem se pojavi tudi pri financiranju teh ekstremističnih skupin. Ker se mnogokrat prikazujejo kot domoljubna, ali pa so registrirana kot klubi in društva, se napajajo tudi iz proračunov države in lokalnih skupnosti. To pa je nedopustno, saj se s tem legitimizira in krepi njihovo delovanje.

Lobnikar povzema, da se slabo piše družbi, ki verjame, da bodo policija in nadzorstveni mehanizmi tisti, ki bodo preprečili ekstremizem. Kriminološko gledano poznamo 95 % vzrokov za nastanek kriminalitete. Iz poznavanja tega izhaja, da policija nima vpliva na vzroke nastanka kriminalitete. Na to imajo večji vpliv kot policija drugi akterji v družbi, kot so družina, šola in zdravstvo. Šele ko pride do nasilja, lahko povprašamo policijo, kaj so naredili glede tega.

Na vse to ima Gorazd Kovačič še bolj radikalen pogled. Ugotavlja, da izhaja razpravljanje o ekstremizmu iz stališča potencialnih žrtev, varnostnih pričakovanj in vplivov tega, kako bi preventivno preprečili varnostne škodne dogodke oziroma kako bi s policijo ukrepali, ko se kaj takega že zgodi. Sam pa skuša pojav ekstremizma analitično razumeti z eksistencialistične perspektive. Zanima ga, kaj danes nekoga napelje na to, da se pridruži ekstremizmu. Za začetek postavi tezo, da ne moremo zmagati, vsaj ne v celoti oziroma na kratek rok, če se borimo zgolj proti ekstremizmu kot takemu. Najprej že zato, ker pri ekstremizmu ne govorimo le o kaznivih dejanjih, temveč tudi o nezaželenih načinih razmišljanja, o nevarnih prepričanjih, teh pa se od zunaj ne da spreminjati na kratek rok. Še večji problem vidi na področju vsebine ekstremizma. Tipični ekstremizmi 20. stoletja (npr. nacizem) so imeli jasne politične programe. Šlo je za megalomanske ideje, kot je

npr. ideja o rasnem očiščenju Evrope. Danes pa imamo opravka z nihilističnim ekstremizmom, kjer ne gre za fanatično zavezanost nekemu prepričanju, temveč bolj za ekstremistično formo mišljenja, za katero so vsebine naključne in se jih lahko poljubno menja.

Za lažje razumevanje Kovačič predstavi dva primera. Prvi primer je, ko pride na oblast ekstremistična politična stranka, ki si hoče podrediti vse ključne institucije ter vse tri veje oblasti. Pri tem nima nobenega zunanjega cilja, temveč je edini njen cilj ta, da je na oblasti. Temu pristopu je bil zavezan že Mussolini. Ko so ga vprašali, kaj fašisti hočejo in kakšen je njihov program, je odgovoril, da nočejo ničesar in da nimajo programa, želijo si le oblast, vendar pa mora biti ta absolutna. Enako je danes s populističnimi političnimi strankami. Vsebinsko svoje govornice pragmatično spreminjajo in vse, kar zares hočejo, je oblast. V tej držji, in ne v vsebini nekega prepričanja, je njihova ekstremnost.

Drugi primer je primer slovenskega državljana, ki je odšel na bojišče v Sirijo in tam padel v vrstah Islamske države. Šlo je za etničnega Slovenca, brez družinskih povezav z islamom in brez posebnosti. Kot oseba je bil le nekoliko introvertiran, brez kariernih uspehov in s težavami v primarni družini. Nato se mu je v pol leta zgodila popolna preobrazba. Na koncu se je odločil, da gre v Sirijo umret za prepričanje, ki ga je prevzel pred kratkim. Takšni fenomeni so tisto, kar nas mora skrbeti. Ključen tu ni islamizem ali katera druga ideološka vsebina. Ključno je to, da gre za osebe brez perspektive osebnega uspeha, za ponižane in razžaljene mlade ljudi, ki jih lahko nagovorijo, naj si povrnejo dostojanstvo z orožjem, z zavrnitvijo sistema, ki jih je odrinil na rob. Danes obstajajo po svetu in tudi na bogatem Zahodu milijoni takšnih oseb brez perspektive, ki jih lahko rekrutira katera koli ekstremistična ideologija ali organizacija. Zato ključni problem za razpravo niso določene ideološke vsebine, temveč socialni vzroki, zaradi katerih se ponižani in razžaljeni ljudje lahko pridružijo ekstremizmu. To pomeni, da je glavnina ukrepanja drugje kot v policiji.

Kovačič je hkrati poudaril, da nosijo politične stranke veliko odgovornost za omejevanje ekstremizma. Nekatere v boju za podporo volivcev zavestno producirajo ekstremistične vsebine, prav tako velik problem pa so tiste sredinske stranke, ki se izogibajo reševanju velike socialne krize, v kateri je svet danes. V splošnem največjo nevarnost predstavlja vse večja strukturna nemoč države za upravljanje družbenih procesov.

Andrej Sotlar je dodal, da nihče ne gre delat revolucije s polnim želodcem, hkrati pa izpostavil vprašanje, kje je točka preloma, kdaj nastane situacija, ko policija in varnostne službe začno spremljati skupine/posameznike, ki lahko dolgoročno predstavljajo grožnjo. V tem smislu je Albertu Černigoju namenil vprašanje, ali ima policija dovolj zakonskih pooblastil in možnosti, da se odzove in bo pri tem uspešna ter kaj države počnejo na mednarodni ravni, kako si med seboj pomagajo, ko gre za ekstremizem?

Po Černigojevem mnenju je odgovor jasen. Zakonodaja je po oceni pravne stroke in politike ustrezna in sprejemljiva. Nekorektno bi bilo opreti oceno na tako majhno število primerov, na osnovi katerih ni mogoče oblikovati tožilske in sodne prakse. Preden iščemo nova orodja in zakonske odločbe, je potrebno učinkovito izkoristiti že obstoječe. Univerzalnega odgovora na mednarodni

ravni pa žal ni. Dejstvo je, da je v razvoju modernih policij prišlo do spoznanja, da represivni odziv ni zadosten, poleg tega pa je tudi popolnoma nesprejemljiv. Vloga policije se premika na področje prevencije, kjer se v največjem delu ukvarja s prepoznavanjem novih pojavnih oblik in vzrokov za ekstremizem. Z nacionalnega vidika je ukrepanje na mednarodni ravni neustrezno. Pomembno je zavedanje, da samo pravočasno, usklajeno in poenoteno delo na mednarodni ravni pripelje do učinkovitih rezultatov. To mora temeljiti na solidarnosti in vzajemnosti. Policija pri tem ostaja ob obveščevalnih službah ključni partner, a bi moral biti zadnji v vrsti. Pred njo morajo svojo vlogo odigrati civilna družba in nevladne organizacije. Vsekakor pa slovenska policija razume, za kakšno vrsto tveganja gre.

Andrej Sotlar je v nadaljevanju ugotovil, da se policija pogosto ukvarja s tem, s čimer bi se morali ukvarjati politična elita in civilna družba. Prezljju je postavil vprašanje, kaj sploh lahko naredimo na področju strategij (nacionalnih, evropskih, mednarodnih) in na ravni varnostnih ter političnih organizacij. Gre predvsem za vprašanje, kako naj bi se v prihodnosti sodobne družbe zoperstavile ekstremizmu, glede na to, da imamo trenutno dve skrajni obliki ekstremizma – Islamsko državo na eni in volke samotarje na drugi strani.

Prezelj meni, da je prav, da so policija in varnostne službe zadnje v verigi. Zavedati se moramo, da bi drugače živeli v policijski državi. Na simbolični ravni je zelo pomembno, kako na to odreagira politika. Pomembno je, da se politika jasno distancira od takšnih pojavov in jih obsodi. Če gledamo sistemski nivo, je treba sprejeti dokument (strategijo ali resolucijo), ki je konsenzualen in ki se opredeljuje do takšnih pojavov tako doma kot v tujini. Vsekakor pa moramo imeti ustrezno zakonodajno osnovo. V Sloveniji smo imeli dva poizkusa spremembe zakonodaje, a obakrat neuspešno. Res je, da imamo kar nekaj zakonov, ki urejajo to področje, a pomembna je multidisciplinarnost. V problematiko je treba vključiti civilno družbo, medije, fakultete in izobraziti novinarje, da bi imeli občutek, kaj je prav in kaj ne, ter na tem področju delati raziskave. Veliko vlogo igrajo preventivni ukrepi. Politiki govorijo o tem, da je treba odpraviti konflikte in izvore terorizma. A težava je v tem, da ne vedo, kaj in kako narediti. Pomembno je, da v preventivni zgodbi zmanjšamo motivacijo terorističnih skupin in da javno stigmatiziramo teroristične dejavnosti, ne pa legalnih dejavnosti legalnih akterjev. Z javnim stigmatiziranjem legalnih in legitimnih prizadevanj naredimo veliko napako, saj s tem povečamo motivacijo marsikateremu teroristu.

V Sloveniji imajo posamezniki na položajih mnenje, da je naš sistem dobro pripravljen na sodobne grožnje. A zavedati se moramo, da smo pripravljeni zgolj na manjše dogodke, na večje, ekstremne dogodke pa žal ne. Težava, ki se pojavi, je, da smo sistemsko nepripravljeni. Če pogledamo primer iz prakse, ko je oseba (volk samotar) z bombami prišla na mejni prehod. Policija ga je na srečo odkrila in tedaj jim je jasno povedal, da želi napasti premierja, stavbo vlade in parlamenta. Prva verzija obtožnice, ki jo je spisal tožilec, pa je bila osredotočena samo na nelegalno posedovanje orožja. Takšna pravna kvalifikacija je katastrofalna. Oseba je sama povedala, kaj želi storiti, a tožilec je najprej kategoriziral dejanje kot posedovanje orožja. Kasneje je bila obtožnica popravljena in danes je storilec v zaporu zaradi poskusa izvedbe terorističnega dejanja.

V zaključnem delu okrogle mize je Sotlar povprašal udeležence, kaj je s političnim konsenzom in z ekstremizmom v Sloveniji. Ali menijo, da med

slovensko politično elito prevladuje prepričanje, da smo »extremism free country«. Sotlar meni, da bi tovrstno percepcijo v Sloveniji spremenila že samo ena bomba na Prešernovem trgu v Ljubljani, kar bi lahko vodilo v radikalno spreminjanje zakonodaje in ukrepov, saj smo Slovenci nagnjeni k sprejemanju odločitev na podlagi incidentov.

Mnenje Lobnikarja je, da si model ustreznega reagiranja na ekstremizem lahko izposodimo iz procesov zdravljenja alkoholizma. Priznati si moramo, da smo mi tisti, ki generiramo vzroke za nastanek tovrstnega vedenja. Slovenija je binarna družba: ali smo najboljši ali najslabši. Vmesnega ni. Enak je tudi naš odnos do politike. Že dan po volitvah smo kritični do politike, hkrati pa od iste politike pričakujemo, da bo tvorno, pametno in odločno opravljala svoje delo. V demokratični družbi lahko le politični sistem spremeni te stvari, saj je Državni zbor edini, ki sprejema zakonodajo, ter pove, kaj prestane proceduro in kaj ne. Če želimo stvari v državi obrniti na bolje, moramo spremeniti tudi svoj odnos do politike in politikov. Potrebne pa so tudi spremembe na področju zakonodaje.

Ni treba, da je zakonska ureditev enovita, naj pa bo celovita in zajame vse aspekte obravnavane problematike in naj bo predvsem širša kot zgolj kazensko preiganje tovrstnih dejanj. Preprečevanje tovrstne problematike bi moralo biti ena od točk preprečevanja kriminalitete, kot je to določeno v Resoluciji o preprečevanju kriminalitete v Republiki Sloveniji. Tako bi dobili širši institucionalni pristop upravljanja te problematike. Na področju kazenske zakonodaje naj se kaže ničelna toleranca do tovrstnih dejanj – ničelna toleranca ne pomeni drakonskih ukrepov, temveč dejstvo, da nobeno tovrstno vedenje ni tako majhno in tako nepomembno, da ne bi zahtevalo reakcije državnih organov. Osnovno pravilo, zakonitost s področja vedenja ljudi je namreč, da neukrepanje deluje kot okrepitev. Pri tem je treba vztrajati na doslednem uveljavljanju 131. člena kazenskega zakonika, ki govori o kršitvi enakopravnosti, in predvsem 297. člena kazenskega zakonika – spodbujanje sovraštva, nasilja in nestrpnosti.

Lobnikar meni, da je obstoječo kazensko zakonodajo treba dopolniti s kvalificiranimi oblikami določenih kaznivih dejanj, kjer je napadena žrtvina telesna in siceršnja integriteta – če so takšna kazniva dejanja storjena zaradi narodnega, verskega, rasnega ali drugega sovraštva, če sovraštvo temelji na spolu, jeziku, političnem ali drugem prepričanju ali spolni usmeritvi, bi moralo to predstavljati posebno hudo obliko teh kaznivih dejanj. Takšen je tudi primer dobre prakse iz Belgije. Inkriminirati je treba tudi skupine, združenja, organizacije, ki jim pripada posameznik, ki stori kaznivo dejanje, ki je spodbujeno z diskriminatornimi motivi, sovraštvom ali nasiljem zoper določene osebe ali skupine oseb, če je mogoče ugotoviti, da takšne skupine neposredno ali posredno spodbujajo, podpirajo ali celo generirajo tovrstno vedenje. Kazniva dejanja je vedno težko dokazati in ni vsako sovražno vedenje tudi kaznivo dejanje. Določene oblike spodbujanja sovraštva, nasilja in nestrpnosti, še posebej v povezavi s sovražnim govorom, bi bilo treba opredeliti tudi kot prekršek v zakonu s področja javnega reda in miru. Za prekršek pa bi bila odgovorna tako oseba, ki sovražni govor izvaja, kot skupine, združenja, organizacije, ki jim pripada posameznik, ki izvršuje tovrstne prekrške.

Uslužbenska zakonodaja, še posebej pri organih, kot sta policija ali vojska, bi morala določati, da je sodelovanje z ekstremističnimi skupinami, članstvo v

ekstremističnih skupinah ali simpatiziranje s takšnimi skupinami, v nasprotju z možnostjo zaposlitve v policiji, vojski, carini, davčni upravi, obveščevalnih službah. Ta prepoved bi morala biti enaka, kot je na primer prepoved članstva v politični stranki za policiste ali poklicne vojake.

Lobnikar dodaja, da pri zakonskem urejanju področja ne smemo pozabiti odgovornosti političnih strank za vedenje posameznikov, ki so izvoljeni na njihovi listi v Državni zbor ali v občinske svete, ali so njihovi funkcionarji na kateremkoli nivoju, in pri svojem delu oziroma komuniciranju z javnostmi spodbujajo sovraštvo, nasilje in nestrpnost. Takšno vedenje bi moralo biti opredeljeno v finančni odgovornosti politične stranke, ki bi se ji del sredstev, ki jih dobijo iz proračunov, odtegnil in jih namenil za krepitev preprečevanja sovraštva, nasilja in nestrpnosti. To bi moralo biti določeno v zakonodaji, ki ureja financiranje političnih strank. Tako je na primer urejeno v Belgiji. Ker je za politiko nične tolerance zelo pomemben zgled, še posebej državne politike in poslancev Državnega zbora, Lobnikar predlaga, da bi bilo mogoče razmisliti tudi o spremembi določil poslanske imunitete, in sicer tako, da bi bili poslanci kljub svoji imuniteti, ki izhaja iz Ustave RS, odgovorni za kršitve prepovedi iz 63. člena Ustave, ki pravi, da je *»protiustavno vsakršno spodbujanje k narodni, rasni, verski ali drugi neenakopravnosti ter razpihovanje narodnega, rasnega, verskega ali drugega sovraštva in nestrpnosti«*. Po Lobnikarjevem mnenju tu imuniteta ne bi smela biti možna, poslanci pa bi morali biti, tako kot vsi ostali v tej državi, državljani ali nedržavljeni Republike Slovenije, za takšna dejanja odgovorni po kazenskem zakoniku ali odgovorni za prekršek.

Ob koncu je Andrej Šotlar povzel Lobnikarjev predlog o spremembi zakonodaje in za mnenje o tem povprašal Alberta Černigoja. Slednji meni, da preden začnemo spreminjati zakonodajo, naj družba vendarle jasno pove in pokaže, da so nasilje, sovražni govor in druge oblike nasilja v našem okolju nesprijemljivi.

Saša Kuhar